

השלום והאחדות מרזי הבריאה

יחיאל קווין

אבות, פ"א מ"ב: "הלל אומר: הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".

המסר של הלל (לדמותו - עיין שבת, לא) בהדרכת אנשים הוא דוקא לענין השלום, ואכן נובע הוא גם מאישיותו ואופיו כאדם (עניו, מקרב את הבריות, רודף שלום, בעל המאמר: "דעלך סני לחברך לא תעביד", עליו אומרת הגמרא: לעולם יהא ענוותן כהלל ולא קפדן כשמאי).

עיון חלקי במקורות (תנ"ך, תושבע"פ, תפלה) המזכירים נושא זה, תוך שימת לב למיקומו בהם, מראה שענין השלום עובר כחוט השני בכל המקורות ודוקא בנקודות המרכזיות והבולטות ביותר. הש"ס (מס' עוקצין פ"ג, מ"ב) מסתיים בשלום: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום", וגם מסכת ברכות כך: "ת"ח מרבים שלום" (סד, ע"א), ואף פרק א' במסכת אבות: "על שלשה דברים העולם קיים... ועל השלום".

הברכה האחרונה בתפילת שמונה עשרה: "שים שלום", וכן סיום תפילת העמידה: "עושה שלום במרומיו", וסופה של התפילה בכלל: "אין כאלקינו... ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", וגם סיומה של ברכת כהנים: "וישם לך שלום". הברכה המרכזית בפרשת בחוקותי (ויקרא כו, ו, ועיין רש"י שם): "ונתתי שלום", ובתהלים (לד, טו) מושווית עשית הטוב לרדיפת שלום: "סור מרע ועשה טוב - בקש שלום ורדפהו". גם הנביאים מסתיימים בענין של שלום ואחדות: "והשיב לב אבות...". (מלאכי, ג, כד).

מימד נוסף לחשיבות הנושא מתקבל מן ההסברים של חז"ל לקורות ההסטוריה. הגמרא, יומא, ט, ע"ב: "מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים... אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חינוס, ללמדך ששקולה שנאת חינוס כנגד שלש עבירות ע"ז, ג"ע וש"ד".

על הפסוק (בראשית, ו, יג): "ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס", אומרים חז"ל, סנהדרין קה: "לא נחתם גזר דינם אלא

על הגזל". דור המבול נידון לכליה בגלל גזל, ואילו דור הפלגה, שמרדו בקב"ה, נענשו רק בבלבול שפתם ופיזורים ע"פ תבל (בראשית יא, ד-ח). המדרש בב"ר (לח, ו) מסביר:

"אותן של דור המבול לא נשתירה מהן פליטה, ואלו של דור הפלגה נשתירה מהם פליטה. אלא דור המבול ע"י שהיו שטופים בגזל... לפיכך לא נשתיר מהם פליטה, אבל אלו ע"י שהיו אוהבים זה את זה שנא: 'ויהי כל כל הארץ שפה אחת' לפיכך נשתירה מהן פליטה. ר' אומר: גדול השלום שאפילו ישראל עובדים ע"ז ושלום ביניהם אמר המקום כביכול איני יכול לשלוט בהם כיוון ששלום ביניהם. שנאמר: 'חבור עצבים'⁽¹⁾ אפרים הנח לו". אבל משנחלקו מה הוא אומר: "חלק ליבם עתה יאשמו"⁽²⁾. הא למדת גדול השלום ושנואה המחלוקת".

כוח מיוחד יש לשלום לעמוד אפילו כנגד שלש העבירות החמורות ביותר, להקל בעונש גם כשיש מרד בקודב"ה, ולכן נקרא כלי מחזיק ברכה, שאפילו אם חוטאים ישראל, אבל שלום ביניהם, אין הקב"ה כביכול יכול להם. ההדרכה של הלל - להיות מתלמידיו של אהרון, לא רק לאהוב שלום אלא כאהרון, כפי שמסופר באבות דר' נתן (פי"ב מי"ג, עיין שם בארוכה), אף לרדוף אחריו ולהשכין שלום בין אדם לחברו ובין אדם למקום. לרדיפת השלום שני פנים, כפשוטו: לרדוף אחרי השלום כדי להשיגו ולהדבק בו, אך אפשר גם לפעמים: לרדוף את השלום ולגרשו. לא כל שלום הוא חיובי, ולהתלכדות של רשעים כדי להרוס ולהרע יש להפנות עורף.

(1) חבור - מאוחד, עצבים - ע"ז.

(2) לכאורה קשה, שמדרשת רבי משמע שגדול השלום דוקא בישראל (וכן בסוף מס' עוקצים: כלי מחזיק ברכה לישראל), ואיך החזיק ברכה גם בדור הפלגה? ויש לומר, עפ"י הכוזרי (מאמר ה, סצ"ה) שעד דורו של אברהם היה השלום סימן ברכה לכל האנושות, ומדורו של אברהם הוא כלי ברכה דוקא לעם ישראל. ואולי ניתן גם לחלק בדרגות הברכה: בישראל, כשיש שלום, הקב"ה כביכול אינו יכול להם, בעוד שאצל הגויים יש עונש גם כשהם מאוחדים אלא שאז הוא קל יותר.

ועדין יש להבין, מדוע טמון בשלום כוח כה רב? מה המיוחד באחדות שעושה אותה לכלי מחזיק ברכה? ונלע"ד להסביר, בבריאת האדם (בראשית, ב, ז) נאמר: "ויפח באפיו נשמת חיים", ומפרש שם הרמב"ן: "...היא רוח השם הגדול... כי הנופח באפי אחר, מנשמתו יתן בו". אדם הראשון נברא משני חלקים הפכיים: הגוף - "עפר מן האדמה". והנשמה - חלק אלוהי ממעל. וכפי שכותב הרמח"ל (דרך ה', ח"א, פ"ג, ס"ו): "הנה אדם הראשון בעת יצירתו... היה מורכב מן שני החלקים ההפכיים... שהם הנשמה והגוף, ובמציאות היו שני הענינים הטוב והרע... והנה היה ראוי לו שיבחר בטוב, ויגביר נשמתו על גופו ושכלו על חומריו...". ואין הכוונה ח"ו שימאס את הגוף וידחהו אלא שישעבד גם אותו לנשמה ולשכל, וכמו שמסביר הרב חרל"פ ב-מי מרום על פרקי אבות (פ"א, מ"ב):⁽³⁾ "והנה לאשר תכלית התיקון הוא לשוב להמדרגה שלפני החטא... אין די במה שיכבשו את הנפש, אלא שצריכים לעמול וללמד את הגוף שיזדכך גם הוא, שכל מגמותיו יהיו מקבילים לעומת מגמות השכל והנפש הכרוכה אחריו". מטרת בריאת האדם שיבחר בטוב, שנשמתו, החלק האלוהי שבו, תגבר ותשלוט בגופו מתוך התאמה, אחדות ושלוש, ותוביל את האדם בשלמותו, על כל מרכיביו, לתכלית הסופית של התדבקות בה' יתברך. אחדות ושלמות ניכרים בדברים שונים במהותם כשהם באים למען מטרה אחת (ואז גם שם סך כל הפרטים הוא על שם התכלית, למשל: זכויות מורכבת מחול, מים ועוד יסודות, צירופם יחד יוצר את המהות ששמה "זכויות" והיא נקראת כך ולא על שם מרכיביה השונים). כך גם אפשר להבין את מאמרי חז"ל: "הקדוש ברוך הוא וישראל אקרי חד" (זוהר, אמור, צג, ב), "הקדוש ברוך הוא אוריתא וישראל - חד" (שם, אחרי, עג). כיוון שתכליתם אחת - להשכין את שכינתו בתחתונים - למרות שהם שונים במהות נחשבים לאחד. ע"י השלטת הנשמה שבנו יכולים להתאחד עם הבורא של "ויפח באפיו נשמת חיים". חזון אחרית הימים (זכריה, יד, ט): "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". המטרה הסופית של בריאת העולם היא האחדות של הנברא בבורא. זהו היסוד וסוד הבריאה. ולזה רומז אחד משמותיו של הקב"ה "שלוש", בעל הטורים (ויקרא, כו, ו): "שלוש - אותיות: לשמו", שהכל נועד לשמו.

ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

(3) עיין שם באריכות, וראה גם במאמרי "על שלשה דברים העולם עומד", באמרי יושר, מס' 8.